

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра прикладної психології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Дизайн та планування наукового дослідження з психології

Рівень вищої освіти: третій освітньо-науковий рівень

Галузь знань: 05 соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 психологія

Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти

Вид дисципліни: обов'язкова

Факультет психології

2019-2020 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету психології

"26 " червня 2019 року, протокол № 7

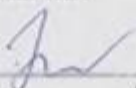
РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Кряж І.В. д.психол.н., доц., зав. каф. прикладної психології факультету психології

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної психології

Протокол від "11" червня 2019 року № 8

Завідувач кафедри Кряж І.В.

_____ (підпис) (І.В.Кряж)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету психології

Протокол від "14" червня 2019 року № 6

Голова методичної комісії Гімаєва Ю.А.

_____ (підпис) (Ю.А.Гімаєва)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Дизайн та планування наукового дослідження з психології» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: огляд методологічних основ дослідницької діяльності, основних етапів психологічного дослідження і критеріїв оцінки наукових досліджень; структурування роботи здобувачів над власним дисертаційним дослідженням.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких **загальних та фахових компетентностей**:

Обізнаність та розуміння філософсько-світоглядних засад, сучасних тенденцій, напрямків і закономірностей розвитку науки.

Володіння загальною та спеціальною методологією наукового пізнання, застосування здобутих знань у практичній діяльності.

Здатність виявляти і проводити системний аналіз проблем через наукове сприйняття і критичне осмислення нових знань.

Здатність до розв'язування складних завдань, розуміння відповідальності за результат роботи.

Здатність до самовдосконалення, адаптації та дії в нових ситуаціях, креативність.

Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Здатність діяти на основі етичних міркувань при проведенні наукових досліджень, презентації їх результатів та у науково-педагогічній діяльності.

Здатність до самостійної аналітичної та експериментальної наукової діяльності.

Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі соціальних і поведінкових наук взагалі та у психологічній сфері зокрема.

Здобуття глибоких обґрунтованих знань з психології, детальне розуміння психологічних процесів і явищ, які відбуваються на рівні особистості та на рівні людських спільнот.

Здатність розробляти та реалізувати проекти, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику.

Здатність до ініціювання інноваційних комплексних психологічних проектів, лідерства та автономності під час їх реалізації.

Соціальна відповідальність за рішення, пов'язані з психологічними технологіями та психологічним забезпеченням, слідування нормам професійної етики.

Розуміння теоретичних засад, що лежать в основі методів психологічних досліджень та психологічного забезпечення діяльності, методології проведення психологічних досліджень.

Здатність виконувати оригінальні наукові дослідження з психології на високому фаховому рівні, з використанням новітніх методів наукового пошуку.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й

Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
6 год.	2 год.
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
72	84
Індивідуальні завдання	
Не передбачені	Не передбачені

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, здобувачі вищої освіти мають досягти таких результатів навчання:

- ПРН 1. Науково обґрунтовувати вибір методів та засобів організації та проведення психологічного дослідження.
- ПРН 2. Володіти сучасними концептуальними знаннями в галузі психології та бути здатним застосовувати їх до професійної діяльності.
- ПРН 3. Знати існуючі методи та методики досліджень та вміти адаптувати їх для розв'язання наукових завдань при проведенні дисертаційних досліджень.
- ПРН 4. Визначити об'єкт, предмет досліджень, використовуючи гносеологічні підходи до розв'язання проблем психологічної науки й практики.
- ПРН5. Описувати закономірності, тенденції, моделі, виявлені в процесі реалізації психологічних досліджень.
- ПРН6. Уміти створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проекти.
- ПРН7. Використовувати техніки статистичного аналізу багатомірних даних для перевірки теоретичних моделей та гіпотез дослідження.
- ПРН8. Розробити оригінальні психологічні процедури на основі врахування сучасного стану наукових знань та особистих дослідницьких навичок і досвіду.
- ПРН9. Використовувати сучасні джерела наукової інформації з досліджуваної наукової проблеми.
- ПРН15. Дотримуватись етичних норм, враховувати авторське право та діяти відповідно норм академічної доброчесності при проведенні наукових досліджень, презентації їх результатів та у науково-педагогічній діяльності.
- ПРН17. Критично оцінювати здобутки, бачити обмеження та визначати перспективи наукової роботи.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичне обґрунтування дослідження.

Вимоги до дисертаційних досліджень рівня доктора філософії. Вибір дослідницької проблеми, її конкретизація в контексті певних теоретичних концепцій / підходів. Співвідношення проблеми дослідження та дослідницьких гіпотез. Критерії якості гіпотез. Види гіпотез за способом їх перевірки. Формулювання гіпотез. Визначення об'єкта та предмета дослідження. Стратегії пошуку літературних джерел, критерії оцінки джерел. Аналітичні та мета-аналітичні огляди. Структурування наукових оглядів, критерії якості теоретичних робіт.

Тема 2. Проектування наукового дослідження

Джерела психологічних даних. Поняття змінної, спостереження (case), латентного конструкту і його операціоналізації. Види змінних по відношенню до гіпотез. Загальне уявлення про основні методи збору даних в психології і їх різновидах: спостереження,

бесіда (інтерв'ю і фокус-групи), анкетування, архівний метод, вимірювання. Вибірки. Поняття вибірки і генеральної сукупності. Характеристики розподілу даних. Загальні вимоги до розміру вибірок. Репрезентативність вибірки та ефект вибірки (sampling bias). Стратегії формування вибірок: випадковий відбір, стратифікований відбір, кластерний відбір, змішані стратегії, методи «снігової кулі», зручні вибірки (convenience sample), самовідбор. Особливості добровольців. Використання засобів он-лайн діагностування, корисні ресурси для проведення досліджень. Дослідження в соціальних мережах: можливості та обмеження, проблеми репрезентативності,.

Тема 3. Вимірювання психологічних конструктів

Теорії вимірювань в психології. Критерії якості вимірювань: надійність, валідність, достовірність. Принципи вибору вимірювальних інструментів. Види валідності вимірювання (змістовна, структурна, зовнішня) і способи їх обґрунтування. Психометричні підходи: класична тестова теорія і її обмеження, сучасні альтернативи. Етапи розробки і/або адаптації психометричного інструменту: планування дослідження.

Тема 4. Вибір дизайну дослідження

Види дизайнів досліджень в психології, їх можливості і обмеження. Відповідність дизайну проблемі дослідження. Типові дизайни кількісних досліджень: експериментальні, квазіекспериментальні, кореляційні дослідження. Якісні і змішані дизайни. Обмеження різних дизайнів досліджень: загрози валідності і типові альтернативні пояснення.

Тема 5. Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях

Дисперсійний аналіз: види, гіпотези, що перевіряються, вимоги до даних, інтерпретація графіків середніх. Плани кореляційних досліджень: міжгрупові, внутрішньогрупові. Аналіз кореляційних матриць. Поняття загальної дисперсії змінних, коефіцієнт детермінації. Зв'язок коефіцієнта лінійної регресії і коефіцієнта кореляції. Види зв'язків 3 і більше змінних: попарна кореляція, подвійна регресія, медіація, модерація. Регресивні моделі. Множинна регресія: завдання, види (проста, покрокова, ієрархічна), допущення, перевірка гіпотез про медіацію.

Моделі для латентних змінних. Експлораторний факторний аналіз: завдання, допущення, основні кроки, критерії виділення факторів, інтерпретація результатів. Аналіз надійності. Загальне уявлення про кластерний аналіз, багатовимірне шкалювання, дискримінантний аналіз. Робота в програмах SPSS та Statistica.

Тема 6. Етичні проблеми психологічних досліджень.

Етичні принципи роботи з респондентами і засоби їх реалізації в наукових дослідженнях: процедури інформованої згоди, дебрифінг, забезпечення конфіденційності. Етичні стандарти в психодіагностиці. Етичні стандарти наукових досліджень і наукових публікацій і види їх порушень: плагіат, самоплагіат (подвійна публікація), виборча публікація, фабрикація даних, порушення чужих авторських прав, приховання справжнього авторства. Етичні стандарти Американської психологічної асоціації.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Σ	у тому числі					Σ	у тому числі				
		Л	П	лаб	ІР	с.р.		Л	П	лаб.	ІР	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Теоретичне обґрунтування дослідження	15	1	2			12	14		2			14
Тема 2. Проектування наукового дослідження	15	1	2			12	15					14
Тема 3. Вимірювання пси-	15	1	2			12	16	1				14

хологічних конструктів												
Тема 4. Вибір дизайну дослідження	15	1	2			12	15	1	2			14
Тема 5. Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях	15	1	2			12	15					14
Тема 6. Етичні проблеми психологічних досліджень	15	1	2			12	15					14
	90	6	12			72	90	2	4			84

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Теоретичне обґрунтування дослідження	2	2
2.	Проектування наукового дослідження	2	
3.	Вимірювання психологічних конструктів	2	
4.	Вибір дизайну дослідження	2	2
5.	Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях	2	
6.	Етичні проблеми психологічних досліджень	2	
Разом		12	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Ден.ф.	Заоч.ф.
1.	Опрацювання літератури за темою: Теоретичне обґрунтування дослідження. Підготовка до практичного заняття: аналіз своєї дослідницької пропозиції: конкретизація проблеми дослідження, формулювання гіпотез(и) та оцінка їх якості.	7	8
2.	Опрацювання літератури за темою: Проектування наукового дослідження. Письмова робота: визначення основних конструктів за проблемою свого дослідження, їх співставлення.	7	8
3.	Опрацювання літератури за темою: Вимірювання психологічних конструктів. Підготовка до практичного заняття: Розробка шкали для вимірювання обраного конструкта (з 10 пунктів), запропонувати план психометричної перевірки, підготовка Google-форми.	7	8
4.	Опрацювання літератури за темою: Вибір дизайну дослідження. Підготовка до практичного заняття: Уточнення та визначення виду дизайну, поданого у дослідницькій пропозиції, оцінка його придатності для перевірки гіпотез дослідження.	7	8
5.	Опрацювання літератури за темою: Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях. Підготовка до практичного заняття: Вибір методів багатомірного аналізу, релевантних гіпотезі дослідження, його обґрунтування	7	8
6.	Опрацювання літератури за темою: Етичні проблеми психологічних досліджень. Підготовка до практичного заняття: Підготовка тексту інформованої згоди, внесення її до Google-форми.	7	8
7.	Підготовка проекту дисертаційного дослідження	20	22
	Підготовка до іспиту	10	14
	Разом	72	84

6. Індивідуальні завдання (не передбачені)

7. Методи контролю

Для здійснення проміжного контролю використовуються методи усного опитування, доповіді аспірантів про виконані завдання та їх обговорення, аналіз проєктів дисертаційних досліджень. Для підсумкового контролю передбачено складання іспиту у письмовій формі в межах програмних питань курсу.

8. Схема нарахування балів

Поточне опитування, доповіді, реферати, презентації та самостійна робота						Іспит	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	100
10	10	10	10	10	10		

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

№	Форма роботи	Максимальна кількість балів
1	Підсумкова робота (іспит)	40 балів
2	Робота на практичних заняттях	36 (6 балів x 6)
3	Підготовка проєкту дисертаційного дослідження	24 бали
	Σ	100 балів

Критерії оцінювання навчальних здобутків студентів

Протягом навчального семестру здобувач може набрати 100 балів.

Іспит (денна та заочна форми) – 40 балів. Екзаменаційне завдання містить 40 закритих питань. Кожна вірна відповідь оцінюється в 1 бал.

Підготовка проєкту дисертаційного дослідження - до 24 балів.

Критерії оцінювання

Максимальна кількість балів ($\Sigma 24$)	Критерії оцінювання дослідницького проєкту
1	Назва відображає предмет дослідження
3	Розкриття суті проблеми
3	Теоретичне обґрунтування проблеми
3	Формулювання гіпотез(и) дослідження
2	Формулювання мети
2	Відповідність завдань меті дослідження
5	Коректність підбору психодіагностичних методик
8	Опис програми дослідження (вибірка, етапи, обґрунтування)

	вибору методів статистичного аналізу)
3	Розкриття обмежень дослідження
2	Розкриття перспектив дослідження
3	Якість оформлення роботи

Аудиторна робота на практичних заняттях оцінюється:

Для денної форми – від 1 до 6 балів за заняття. З них: 3 бали – за виступ с результатами виконання самостійної роботи, 3 бали – за роботу на практичному занятті (участь в науковій дискусії, виконання завдань, обговорення кейсів)

Для заочної форми – від 1 до 6 балів за кожне питання, винесене на обговорення.

9. Рекомендована література

Основна література

1. Берри Дж. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. СПб: Питер, 2006. 320 с.
2. Бусыгина Н.П. Качественные и количественные методы исследований в психологии. М.: Юрайт, 2015
1. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. СПб: Питер, 2000. 320 с.
2. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. СПб: Питер, 2006. 320 с.
3. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. М.: Прогресс, 1980
4. Publication manual of the American Psychological Association. 6th Ed. Washington, DC: APA, 2010.

Допоміжна література:

1. Боровиков В.П. Популярное введение в программу “Statistica”. М., 2001.
2. Наследов А.Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках. – СПб.: Питер, 2005. – 416 с.
3. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. СПб., 2007
4. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ: Пер. с англ./ Дж.-О. Ким, Ч. У. Мьюллер, У. Р. Клекка и др. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 215 с.
5. Baron, R.M. & Kenny, D.A. The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. Journal of Personality and Social Psychology, 1986, 51(6), 1173-1182

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

<https://kubsau.ru/upload/iblock/40f/40f35535e069a955ca6fc10d13d484b7.pdf>

<http://statosphere.ru/books-arch/statistica-books/85-halafyan.html> (посібник)

Електронний підручник зі статистики: www.statsoft.ru/home/textbook (описова статистика, кореляційний, регресійний, дисперсійний, кластерний, факторний аналіз)

<http://www.statosphere.ru/blog/115-stat-regress.html> (регресійний аналіз)

<http://www.myshared.ru/slide/764056/> (презентація, регресійний аналіз)

https://www.youtube.com/watch?v=Wt1wdYWs_i0 (лекція, дисперсійний аналіз)

<https://www.youtube.com/watch?v=NO9AW9-axBI> (лекція, факторний аналіз)

https://www.youtube.com/watch?v=8_07zGHvEUM (лекція, факторний аналіз)

<https://www.youtube.com/watch?v=Dbp8Jqoj0DQ> (лекція, кластерний аналіз)

http://www.statcats.ru/p/blog-page_29.html (описова статистика, кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, просте наочне пояснення складних питань)

http://www.slideshare.net/julleko/ss-52773288?qid=958a7eb9-7fbd-4eb2-b196-c068e7794f38&v=&b=&from_search=10

<http://statistica.ru/local-portals/data-mining/>

<http://pubhealth.spb.ru/SASDIST/MLR.htm> (множинна регресія)

Питання для підготовки до іспиту

1. Критерії якості гіпотез.
2. Стратегії пошуку літературних джерел, критерії оцінки джерел.
3. Критерії якості теоретичних робіт.
4. Визначення об'єкта та предмета дослідження.
5. Латентний конструкт і його операціоналізація.
6. Основні методи збору даних в психології і їх різновиди.
7. Поняття вибірки і генеральної сукупності.
8. Джерела психологічних даних: можливості та обмеження.
9. Характеристики розподілу даних.
10. Стратегії формування виборок.
11. Дослідження в соціальних мережах: можливості та обмеження, проблеми репрезентативності.
12. Теорії вимірювань в психології.
13. Критерії якості вимірювань: надійність, валідність, достовірність.
14. Види валідності вимірювання.
15. Етапи розробки і/або адаптації психометричного інструменту.
16. Види дизайнів досліджень в психології, їх можливості і обмеження.
17. Типові дизайни кількісних досліджень.
18. Якісні і змішані дизайни.
19. Обмеження різних дизайнів досліджень.
20. Дисперсійний аналіз: види, гіпотези, що перевіряються, вимоги до даних, основні етапи виконання.
21. Аналіз кореляційних матриць.
22. Поняття загальної дисперсії змінних, коефіцієнт детермінації.
23. Регресійні моделі.
24. Множинна регресія: завдання, види (проста, покрокова, ієрархічна).
25. Основні етапи регресійного аналізу даних.
26. Моделі для латентних змінних.
27. Експлораторний факторний аналіз: завдання, допущення, основні кроки, критерії виділення факторів, інтерпретація результатів.
28. Аналіз надійності тесту.
29. Завдання та методи кластерного аналізу.
30. Етичні принципи роботи з респондентами.
31. Процедури інформованої згоди, дебрифінг, забезпечення конфіденційності.
32. Етичні стандарти в психодіагностиці.
33. Етичні стандарти наукових досліджень і наукових публікацій.